

Notat

Av Torbjørn Trondsen,

Professor, Norges Fiskerihøgskole/Universitetet i Tromsø

Dato: 25.01.05

VEDR. OM TRÅLERNES LEVERINGSPLIKT I FINNMARK

Stortinget: Dokument nr. 8:30 (2004-2005)

Kommentarer til forslag pkt 1.:

- At alle fartøygrupper som fisker i norsk fiskerisone i Barentshavet skal levere minst 20 pst. av sin kvote til fiskeindustrien i Finnmark, Troms eller Nordland til markedspris.

I er svært uklart hva forslagsstillerne mener med at kun 20 % av kvotene skal landes i Nord Norge i og med at 72 prosent av all norsk fisk målt i torskeenheter som ble fisket utenfor Nord Norge i perioden 1999-2003 ble landet i landsdelen (se vedlagte tabell 2). Kvotefordelingen reflekterer også denne fangstfordelingen.

Finnmark har fått redusert sin andel av de totale norske og utenlandske fiskelandinger fra 19-20% i 1999-00 og til 15 % i 2003 (tabell 3). Andelen av norske fiskelandinger er redusert fra 13 til 9 % i den samme perioden (tabell 4). Landingene i Troms er også redusert, mens Nordland har økt noe, særlig på grunn av skreifisket (tabell 5-8). For landsdelen som helhet er landingsandelene av de samlede norsk og utenlandske landinger gått noe ned (tabell 1-2), mens landingen fra norske fartøyer er opprettholdt (tabell 2). De store endringene kom rundt 1990 da adgangsbegrensningene i kystfisket ble innført (Figur 2). Dette ble for fiskeindustrien i Finnmark i første omgang kompensert med russiske landinger. I tillegg til reduserte landinger, er også en betydelig andel av fangstene fra frysetrålere omsatt utenom fiskeindustrien i Finnmark¹.

Etter årtusenskiftet har store deler av de russiske fartøyene installert fryse- og produksjonsanlegg om bord på fartøyene og har derved selv eksportert frossenfisk til verdensmarkedet enten ved direkte landinger på kontinentet eller gjennom landinger på nøytrale fryseterminaler i Finnmark².

Hovedproblemene med råstofftilgang i Finnmark er forsterket av vedtak fattet av Fiskeridepartementet.

1. Fiskeridepartementets innførte en forskriftsendring av februar 2002³. Her ble det gitt tillatelse til at trålere kunne tildeles inntil 3 enhetskvoter hver i en periode på 13-18 år. Dette akselererte omsetning av omsettelige kvoterettigheter ved at

¹ Dokumentasjon kommer senere

² Dette handelsmønsteret vil bli kartlagt i detalj.

³ <http://www.lovdatab.no/for/sf/fi/fi-20000630-0648.html>.

enkeltrederier kjøper opp andre rederier for så å slå kvotene sammen på færre fartøyer. Kvotepriene er derved kraftig øket. Det samme er gjelden i de fartøyene som har kjøpt opp kvoter. På kort sikt er heller ikke lønnsomheten blitt bedre og fangstpresset av overkapitalisering økes. Men det har ført til at en stadig større andel av norske fiskekvoter konsentreres på stadig færre rederier og fartøyer med foredlingsanlegg om bord. 50 % av norsk fangst av bunnfisk (torsk, hyse, sei, og lignende) ble i 2003 fisket av 125 fartøyer mot 200 fartøyer i 1999 (se vedlagte figur 1). Dette har øket markedsmakten til disse rederier og fartøyer som i økende grad gjør seg uavhengig av foredlingsindustrien og bidrar til en dominerende stilling i fiskerorganisasjonene, noe som igjen påvirker fiskeripolitikken.

Utbygging av trålerflåten i Finnmark ble av Stortinget i sin tid begrunnet med at den skulle forsyne fiskeindustrien med råstoff. Leveringsforpliktelser til bestemte steder og regioner i fylket var derfor en del av konsesjonsbetingelsene.

Resultatet er imidlertid blitt at størstedelen av disse fartøyene leverer mindre enn 50 % av fangstene i fylket. Staten har derfor sviktet sin rolle som kontraktspartner med rederiene for å sikre at leveringsforpliktelsene opprettholdes⁴.

Så lenge de russiske fartøyene forsynte fiskeindustrien med råstoff, så var konsekvensene av misligholdet av leveringsforpliktelsene ikke så merkbare. Men etter hvert som russerne reduserer sine leveranser i Finnmark, så blir behovet for at trålerne oppfyller sine leveringsforpliktelser mer akutte. Overføring av kvoterettighetene til et fylkeskommunalt ressurselskap er en måte å sikre at leveringsforpliktelsene for disse kvoterettighetene faktisk kommer fylket til gode i tråd med intensjonene.

2. 12.09. 2003 innførte Fiskeridepartementet "Forskrift om fartøy med torsketrållattelse" som skulle regulere leveringsforpliktelsene⁵. I disse forskriftene paragraf 4 ble leveringsbetingelsene redusert fra 100 % av all fangst til 80 % av fangst av torsk og 60 % av fangst av hyse fanget nord for 62 grader nord, hvis ikke annet er fastsatt i konsesjonsvilkårene.

Det nye her er at det er bare torsk og hyse som nevnes. Sei, blåkveite etc. holdes utenfor. I tillegg holdes også fangst sør for 62 grader utenfor. Det betyr at stadig færre og mer effektive fartøyene i deler av året kan fiske i Nordsjøen og levere på Vestlandet uten å bryte leveringsplikten, samtidig som anleggene i Finnmark står uten fisk.

Selv om det foreligger leveringsforpliktelser i konsesjonsvilkårene, så kan rederiene også komme seg unna denne forpliktelsen. I forskriftens paragraf 5 står det:

Dersom det bare er en bedrift som er tilgodesett gjennom fastsatte vilkår, skal prisen for råstoffet fastsettes til gjennomsnittet av oppnådde priser for tilsvarende fisk (fersk eller fryst) på auksjon eller ved annen omsetning de siste to uker før salget finner sted.

⁴ Vi arbeider med en detaljert dokumentasjon av de faktiske tall.

⁵ <http://www.lovdatab.no/for/sf/fi/fi-20030912-1131.html>.

Dette betyr at selv om tråleren har leveringsplikt, så betyr innføring av denne regelen at hvis ikke bedriften kan betale "markedspris" så bortfaller leveringsplikten. Et annet forhold er at det i stor grad er samme aktør som eier tråler og mottaksanlegg. Når det er bedriftsøkonomisk mest lønnsomt å levere til sentrale fryselaagre eller lengre sør, så kan aktøren instruere sin mottaksbedrift til ikke å kjøpe råstoffet. Tråleren er da fri for å levere utenfor fylket i hht. Paragraf 4.

Videre står det i paragraf 5:

Dersom det er flere bedrifter som kan kjøpe fangsten i henhold til fastsatte vilkår, skal fangsten utbys på auksjon gjennom vedkommende salgslag til samtlige av disse. Det samme gjelder dersom fangsten utbys for salg i en hel region i henhold til § 3 annet til fjerde ledd. Den prisen som fremkommer etter reglene i første ledd skal være maksimums utbudspris i slik auksjon.

Vi ser at maksimum utbudspris er auksjonspris uten geografisk avgrensning. Det betyr at leveringsplikten gjelder bare om kjøper betaler "markedspris". Det betyr videre at ingen leveringsplikt gjelder under "markedspris" slik den fremkommer på fryseauksjonene som er prisledende. Reglene er med andre ord en full uthuling av leveringsplikten som en markedsregulerende mekanisme. Hele poenget med regulering av leveringsplikten er at myndighetene legger handelsføringer slik at fisk som ellers vil kanaliseres på "det frie markedet" likevel skal kanaliseres til bestemte regioner⁶. Hvis "markedspris" er overordnet, så har ikke leveringsplikten noen mening. Alle vil levere der markedsprisene er best sett i forhold til kostnadene. Finnmark ligger nærmest fiskefeltene i Barentshavet. Rederiene har derved lavest kostnader med å levere i fylket. Når de likevel i økende grad leverer til fryselaagre og lengre sør i landet, indikerer det at markedsprisene er betydelig høyere enn det fiskeindustrien i Finnmark kan betale. Forskning viser da også at de gjennomsnittlige førstehåndspriser til fisker er lavere i Finnmark sammenlignet med de fleste andre fylker. Når det stilles krav om markedspris som det også gjøres i Dokument 8 forslaget, så mister krav om leveringsplikt all mening.

Dette viser at omstilling mot høyere verdiskapning i fiskeindustrien er helt nødvendig for øke fylkets konkurransevne i råstoffmarkedet for både russisk og norsk råstoff. Men dette tar tid. I mellomtiden må det derfor være et krav om at de trålerne som er gitt konsesjon for å forsyne fiskeindustrien i Finnmark med råstoff, faktisk oppfyller de forpliktelsene som var begrunnelsen for innføring av trålerkonsesjonene. Hvis ikke, så kan kvotene i henhold til regelverket inndras og reforderes til andre fartøy som kan oppfylle intensjonene i leveringsforpliktelsene.

⁶ På Island gjelder for eksempel at om et fartøy leverer fangsten i Storbritannia, så reduseres kvotene.

Ar	1999	2000	2001	2002	2003	Total 1999- 2003
Bunnfisk og skall/bløtdyr (torsk, hyse, sei, reke og lignende)	105	92	84	79	67	427
Pelagisk fisk (sild, makrell og lignende)	0	7	9	10	2	29
SUM	106	100	93	89	69	457
Landingsandel i Finnmark						
av fiskelandinger i Norge	13 %	13 %	12 %	11 %	9 %	12 %
av fiskelandinger fisket utenfor Nord Norge	19 %	19 %	18 %	17 %	15 %	18 %

Tabell 4: Totale fiskelandinger i Finnmark av norske fiskefartøyer i 1000 tonn torskkeekvivalenter (TEK).

Ar	1999	2000	2001	2002	2003	Total 1999- 2003
Bunnfisk og skall/bløtdyr (torsk, hyse, sei, reke o.l.)	200	176	176	179	140	871
Pelagisk fisk (sild, makrell og lignende)	17	19	17	16	15	84
SUM	217	195	193	195	155	956
Landingsandel i Troms						
av fiskelandinger i Norge	21 %	21 %	21 %	20 %	18 %	20 %
av fiskelandinger fisket utenfor Nord Norge	29 %	28 %	28 %	28 %	28 %	28 %

Tabell 5: Totale fiskelandinger i Troms av norske og utenlandske fiskefartøyer i 1000 tonn TEK i 1000 tonn torskkeekvivalenter (TEK)

Ar	1999	2000	2001	2002	2003	Total 1999- 2003
Bunnfisk og skall/bløtdyr (torsk, hyse, sei, reke o.l.)	131	106	112	117	115	580
Pelagisk fisk (sild, makrell og lignende)	17	19	17	16	15	84
SUM	147	124	129	133	131	664
Landingsandel i Troms						
av fiskelandinger i Norge	18 %	16 %	17 %	17 %	18 %	17 %
av fiskelandinger fisket utenfor Nord Norge	27 %	24 %	26 %	25 %	29 %	26 %

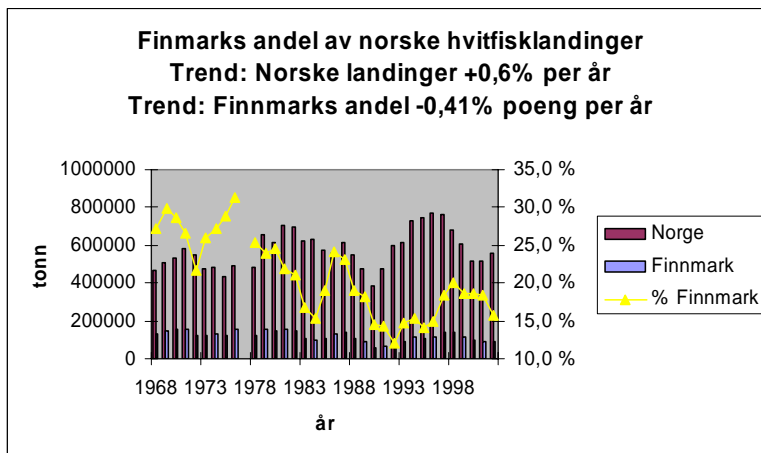
Tabell 6: Totale fiskelandinger i Troms av norske fiskefartøyer i 1000 tonn TEK i 1000 tonn torskkeekvivalenter (TEK)

År	1999	2000	2001	2002	2003	Total 1999- 2003
Bunnfisk og skall/bløtdyr (torsk, hyse, sei, reke o.l.)	127	115	115	134	127	619
Pelagisk fisk (sild, makrell og lignende)	32	36	27	30	32	157
SUM	160	151	142	164	158	775
Landingsandel Nordland						
av fiskelandinger i Norge	16 %	16 %	15 %	17 %	19 %	16 %
av fiskelandinger fisket utenfor Nord Norge	22 %	22 %	21 %	24 %	28 %	23 %

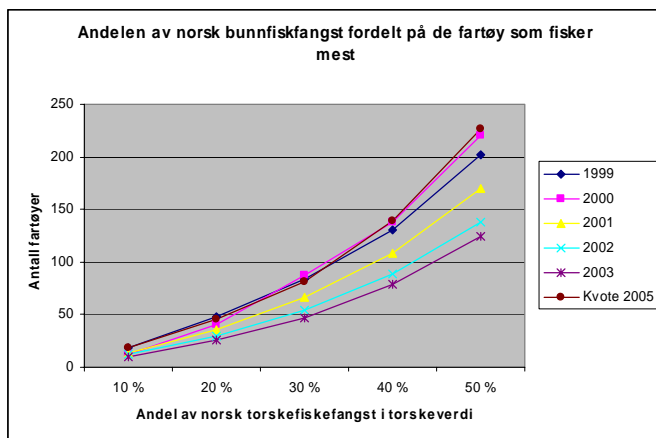
Tabell 7: Landinger i Nordland av norske og utenlandske fiskefartøyer i 1000 tonn TEK i 1000 tonn torskkeekvivalenter (TEK)

År	1999	2000	2001	2002	2003	Total 1999-2003
Bunnfisk og skall/bløtdyr (torsk, hyse, sei, reke o.l.)	110	100	104	120	115	549
Pelagisk fisk (sild, makrell og lignende)	32	36	27	30	32	157
SUM	142	135	132	150	147	706
Landingsandel Nordland	17 %	18 %	17 %	19 %	20 %	18 %
av fiskelandinger i Norge	26 %	26 %	26 %	29 %	32 %	28 %
av fiskelandinger fisket utenfor Nord Norge	110	100	104	120	115	549

Tabell 8: Landinger i Nordland av norske fiskefartøyer i 1000 tonn TEK i 1000 tonn torskkeekvivalenter (TEK)

Figur 2: Finnmarks andel av norske hvitfisk (bunnfisk) landinger 1968-2003

Figur 2